

Nr 17

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad organisation av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 19 mars 1965 dagtecknad proposition, nr 100, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna de i propositionen angivna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden.

I propositionen har anmälts ett av 1960 års jordbruksutredning den 11 november 1964 avlämnat betänkande Organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden (SOU 1964: 55) jämte däröver avgivna remissyttranden. Beträffande innehållet i betänkandet och remissyttrandena tillåter sig utskottet att hänvisa till förenämnda avsnitt i propositionen.

I propositionen nr 100 har framlagts principförslag till ändrad organisation för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering. Härvid förordas att hushållningssällskapets och lantbruksnämndens uppgifter på området förs samman i ett organ. Däremot anses det inte lämpligt att nu infoga skogsvårdsstyrelserna i ett för jordbruk och skogsbruk gemensamt regionalt organ.

Det nya regionalorganet föreslås få karaktär av statlig myndighet och benämnas lantbruksnämnd. Hushållningssällskapen avses bestå och ha till huvudsaklig uppgift att vara kontaktorgan mellan lantbruksnämnderna och näringsutövarna inom jordbruk och trädgårdsnäring.

De nya lantbruksnämndernas närmare organisation m. m. avses bli föremål för särskild utredning. Den nya organisationen beräknas kunna genomföras tidigast den 1 juli 1967.

Departementschefen har anfört.

»Behovet av en fortsatt intensiv rationaliseringsverksamhet på jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden är stort. Detta framgår bl. a. av de undersökningar av expertgrupper, som 1960 års jordbruksutredning redovisat i betänkandena Det svenska lantbrukets effektiviseringsvägar (SOU 1963: 66) och Lantbrukets strukturutveckling (SOU 1964: 37).

Den tekniska och den ekonomiska utvecklingen kan väntas föra med sig nya rationaliseringsbehov. Mot denna bakgrund står det klart att för överskådlig tid en omfattande rationaliseringsverksamhet behövs inom berörda näringar. Ur samhällets, näringsutövarnas och konsumenternas synpunkter är det angeläget att denna verksamhet sker i samma takt som inom övriga delar av näringslivet. Endast härigenom torde jordbruks- och skogsbruksnäringarna kunna på sikt hävda sig i den ökade konkurrens om bl. a. arbetskraft som är att vänta inom det svenska näringslivet.

Enligt nu gällande jordbrukspolitiska riktlinjer, som i huvudsak grundar sig på beslut av 1947 års riksdag, är rationaliseringen inom jordbruket en näringens egen angelägenhet. Statens medverkan är dock av stor omfattning. Behov av sådan medverkan torde kvarstå under den tid som nu går att överblicka.

Under de senaste åren har det varit möjligt att kraftigt öka de resurser som staten ställer till förfogande för rationaliseringsverksamheten. Även inriktningen av statens medverkan har fortlöpande anpassats efter utvecklingen. Den organisatoriska utformningen av den statliga och statsunderstödda verksamheten på området är däremot i sina huvuddrag densamma som år 1948.

1960 års jordbruksutredning har i ett delbetänkande framlagt resultatet av sina överväganden rörande organisationen av statens medverkan i den fortsatta rationaliseringsverksamheten på såväl jordbrukets och trädgårdsnäringens som skogsbrukets områden. Såsom framgår av redogörelsen i det föregående har utredningen föreslagit genomgripande ändringar i gällande organisation. Nära nog samtliga remissinstanser har förklarat sig anse att tiden är mogen för en omorganisation vad gäller jordbruket och trädgårdsnäringen, under det att meningarna bland remissinstanserna gått starkt isär i fråga om skogsbruket.

Den nuvarande regionala organisationen för statens medverkan i *jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering* grundar sig på en uppdelning av verksamheten i olika grenar. Således svarar de statliga lantbruksnämnderna för den yttre och den inre rationaliseringen och de statsunderstödda hushållningssällskapen för driftsrationaliseringen. Denna uppdelning förutsätter att rationaliseringsbehovet kan tillgodoses genom åtgärder som var för sig kan hänföras till viss rationaliseringsgren, såsom att köpa till mark, att investera i byggnader eller täckdikning eller att ändra driftsinriktningen. Valet mellan åtgärderna måste dock ofta ske efter en företagsekonomisk prövning som omfattar jordbruksföretagets totala förutsättningar. Omdaningsprocessen inom jordbruket har i många fall fört med sig att en kombination av förbättringar, som sker i ett sammanhang eller i nära anslutning till varandra, är nödvändig för att nå lönsamhet. Svårigheterna att hålla isär den yttre och den inre rationaliseringen samt driftsrationaliseringen har således blivit allt mer framträdande.

Med hänsyn till denna utveckling anser jag i likhet med jordbruksutredningen att den nuvarande grunden för uppdelning av verksamheten mellan lantbruksnämnder och hushållningssällskap inte längre är lämplig. Splittningen medför att de resurser, som staten ställer till förfogande, inte kan bli optimalt utnyttjade. För den enskilde jordbrukaren torde det ibland vara svårt att avgöra till vilket av de båda organen han bör vända sig. Berörda olägenheter av den nuvarande organisationen kan, såsom jordbruksutredningen funnit, inte lämpligen avhjälpas på annat sätt än att de båda organens uppgifter i fråga om rationaliseringen förs samman.

Såsom jag inledningsvis anfört torde för överskådlig tid behov föreligga av statlig medverkan i jordbrukets rationalisering. Med hänsyn bl. a. härtill delar jag jordbruksutredningens uppfattning att principbeslut i förevarande organisationsfråga bör kunna fattas utan att man avvaktar utredningens förslag rörande de allmänna jordbrukspolitiska riktlinjerna. Vid remissbehandlingen av utredningsförslaget har ej heller framkommit bärande skäl för att vänta med att avgöra frågan om organisationen för jordbrukets rationalisering. Detta gäller även för motsvarande verksamhet på trädgårdsnäringsens område.

Jordbruksutredningen har förordat att även *skogsvårdsstyrelsernas* uppgifter skall sammanföras med lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens rationaliseringsuppgifter. Tre reservanter har dock ansett att skogsvårdsstyrelserna bör kvarstå som självständiga organ. Vid remissbehandlingen har, såsom redan nämnts, meningarna i frågan gått starkt isär. Därvid har remissinstanser med jordbruksanknytning i allmänhet tillstyrkt utredningens förslag, medan nära nog alla de som har skoglig anknytning anslutit sig till reservanternas ställningstagande.

Som skäl för utredningsförslaget har i betänkandet och remissyttrandena i huvudsak anförts att frågorna om jordbrukets och skogsbrukets strukturrationalisering, som nu ombesörjs av lantbruksnämnderna, ej kan skiljas åt. Vidare har ansetts att ett nära samband finns mellan denna uppgift och övrig skoglig rationalisering. Skogsnäringsens intressen har befunnits bäst kunna tillgodoses, om samma organ svarar för all skoglig rationalisering. Härjämte har framhållits att utvecklingsplanering, arbetskraftsfrågor, markanvändningsfrågor och företagsekonomisk planering ofta måste behandlas gemensamt för jordbruk och skogsbruk.

Mot utredningsförslaget har sammanfattningsvis ansetts tala att skogsbruket är en självständig näring med väsentligen andra rationaliseringsproblem än jordbruket. Det har vidare anförts att utvecklingen går mot ett ökat särskiljande av jordbruk och skogsbruk i vad gäller brukningsförhållanden, arbetskraft och mekanisering. Huvuddelen av skogsvårdsstyrelsernas arbete har ej heller ansetts vara av den arten, att det behöver inordnas i samma organ som verksamheten för jordbrukets rationalisering.

Enligt senast tillgängliga uppgifter sambrukas endast omkring 35 % av

skogsmarksarealen med jordbruk, vars åkerareal överstiger två hektar. Det är att vänta att utvecklingen, liksom hittills varit fallet, för med sig att jord och skog än mer kommer att brukas var för sig. Utan tvivel kommer även i framtiden att finnas ett stort antal kombinerade jordbruks- och skogsbruksföretag och självfallet föreligger inom dessa företag behov av att samordna jordbruks- och skogsdriften så att bästa möjliga lönsamhet nås. Å andra sidan kan konstateras att produktionsförhållandena inom jordbruket och skogsbruket är helt olikartade. Härav följer att beröringspunkterna mellan den skogliga driftsrationalisering, som är en av skogsvårdsstyrelsernas huvuduppgifter, och motsvarande verksamhet inom jordbruket är relativt få. Den omständigheten att de skogliga struktur- och driftsrationaliseringsfrågorna f. n. handläggs i skilda organ har såvitt jag kunnat finna inte medfört olägenheter i samma utsträckning som motsvarande uppdelning på jordbrukssidan. Skälen för att foga samman skogsvårdsstyrelsernas nuvarande arbetsuppgifter med lantbruksnämndernas framstår därför inte lika starka som skälen för att sammanföra nämndernas och hushållningssällskapens uppgifter.

Enligt min mening är det således tveksamt om ens skogsvårdsstyrelsernas nuvarande arbetsuppgifter bör föras samman med de båda andra organens uppgifter. Härtill kommer att skogsvårdsstyrelsernas framtida arbetsuppgifter i dagens läge är svårare att ange än jordbruksorganens. Detta beror på att den framtida omfattningen och inriktningen av statens medverkan i rationaliseringen av det svenska skogsbruket i dess helhet f. n. inte kan överblickas. Bl. a. dessa frågor bör behandlas av den utredning om riktlinjerna för den framtida skogspolitiken, som jag inom kort ämnar begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla. De anförda omständigheterna gör att det enligt min mening inte är lämpligt att nu infoga skogsvårdsstyrelserna i ett för jordbruk och skogsbruk gemensamt regionalt organ.

Jordbruksutredningen har även behandlat *lantmäteriets* ställning i förhållande till länsorganen på jordbrukets och skogsbrukets områden. Därvid har utredningen ingående prövat om det är möjligt och lämpligt att sammanföra den regionala lantmäteriverksamheten med lantbruksnämndernas uppgifter i fråga om strukturrationaliseringen men kommit till att lantmäteriet bör behålla sin nuvarande organisation. I likhet med nära nog samtliga remissinstanser delar jag utredningens uppfattning i denna fråga.

Av det anförda framgår att jag anser omorganisationen av de regionala rationaliseringsorganen böra begränsas till att omfatta lantbruksnämnder och hushållningssällskap. Jag övergår därför till att behandla principerna för den nya organisationen och samordningen av dess verksamhet med andra berörda länsorgans uppgifter.

När det gäller att bedöma det *nya regionalorganets ställning* måste avgö-

rande vikt fästas vid att dess huvudsakliga uppgift blir att svara för statens medverkan i jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering. Detta innebär att det nya organet kommer att besluta bl. a. i ärenden enligt jordförvärvslagstiftningen. Det kommer vidare att för rationaliseringsändamål köpa, förvalta och sälja fast egendom samt bevilja statsbidrag och statlig kreditgaranti. Omfattningen av denna verksamhet blir stor. Detta framgår av att lantbruksnämnderna under budgetåret 1963/64 köpte fastigheter för omkring 80 milj. kr., beviljade statsbidrag med inemot 25 milj. kr. och statlig kreditgaranti med nära 100 milj. kr. I fråga om det statliga engagemanget kan vidare nämnas att statens utgifter för löner och omkostnader vid hushållningssällskapen och lantbruksnämnderna för nästa budgetår beräknas till i runt tal 40 milj. kr. De icke-statliga medel som används för hushållningssällskapens olika verksamheter torde, bortsett från inflytande taxeinkomster, uppgå till 7 å 8 milj. kr. årligen.

Med hänsyn till statens stora kostnader för och omfattningen i övrigt av statens ekonomiska åtaganden i samband med rationaliseringsverksamheten kan denna inte rimligen ankomma på annat än ett helstatligt organ. Jag vill särskilt framhålla att organet kommer att besluta i en mängd ärenden av stor betydelse för enskilda personer, t. ex. rörande tillstånd att förvärva jordbruksfastighet. Det nya organet bör alltså vara en statlig myndighet.

Såväl i betänkandet som i flertalet remissyttranden understryks att goda *kontakter mellan näringsutövare och rationaliseringsorgan* utgör en viktig förutsättning för framgång i verksamheten. Jordbruksutredningen har föreslagit att till det nya organet knyts en medlemsorganisation med i huvudsak samma uppbyggnad som de nuvarande hushållningssällskapen. Denna organisation skall enligt utredningen ha till uppgift att utse vissa styrelseledamöter i det nya organet, att vara en rådgivande församling till detta samt att besluta om hur vissa av hushållningssällskapens tillgångar skall användas. Remissinstanserna har i allmänhet tillstyrkt att en medlemsorganisation knyts till det nya organet men har delade meningar om hur detta lämpligen bör ske.

Jag finner det självfallet att rationaliseringsverksamheten bör bedrivas i god kontakt med näringsutövarna. Sådana kontakter både kan och bör upprätthållas i olika former. Det är således bl. a. angeläget att rationaliseringsorganet har förbindelser med jordbrukets organisationer i länet och den s. k. föreningsnämnd, som är ett samarbetsorgan för jordbrukets fackliga och ekonomiska föreningsrörelse på länsplanet. Det är dock av värde för den kontinuerliga kontaktverksamheten att ha tillgång till en särskild organisation. En sådan finns redan i hushållningssällskapens medlemsorganisation. I dagens läge synes det därför vara lämpligt att utgå från denna organisation.

Att direkt knyta en medlemsorganisation till en statlig myndighet är,

såsom statskontoret framhållit, principiellt främmande för den statliga förvaltningen. En möjlighet att anknyta en sådan organisation synes dock vara att ge den formen av ett råd, som endast har till uppgift att svara för kontakter med näringsutövarna och att medverka när styrelseledamöter utses. Ett råd av detta slag kan emellertid inte förvalta hushållningssällskapens nuvarande tillgångar. Bl. a. till följd härav anser jag denna lösning inte vara lämplig.

En annan möjlighet, som har framkommit vid remissbehandlingen, är att låta kontaktorganisationen vara formellt fristående från myndigheten. Vid denna lösning kan hushållningssällskapen fungera som en dylik organisation. Genom sällskapen kan då myndigheten sprida information om verksamheten till näringsutövarna och från dessa inhämta allmänna synpunkter på rationaliseringsarbetets bedrivande i olika hänseenden. Sällskapen bör också kunna medverka, när styrelsen för det statliga organet utses. Dessutom kan sällskapen självfallet behålla och disponera de tillgångar som inte överförs till staten i samband med att verksamhet övertas. De kan vidare alltjämt själva bedriva sådan verksamhet som inte kan anses vara en statlig angelägenhet. Å andra sidan bortfaller behovet av direkta statsbidrag till hushållningssällskapen för deras verksamhet på jordbrukets och trädgårdsnäringsens områden. Ersättning för sällskapens tjänster såsom kontaktorgan kan utgå genom att det statliga organet utför de administrativa uppgifter hos sällskapen som hänger samman med kontaktverksamheten. Vid denna lösning behålls en institution, som verkat under mer än 150 år inom det svenska jordbruket.

Jag förordar att kontaktorganisationen utformas på nyss angivet sätt. Sällskapens stadgar bör fortfarande fastställas av Kungl. Maj:t eller av myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer. Det är enligt min mening inte erforderligt att Kungl. Maj:t eller landsting i fortsättningen utser ledamöter i sällskapens styrelser. Stadgarna bör innehålla föreskrifter om vilka som äger bli medlemmar samt om val inom sällskapen. Den nuvarande, komplicerade valproceduren torde kunna radikalt förenklas. Vidare bör i stadgarna anges sällskapens ändamål och uppgifter. Dessa uppgifter bör givetvis inte innefatta verksamhet som rationaliseringsorganet bedriver. Ny verksamhet bör sällskapen inte äga ta upp utan särskilt tillstånd.

Det lämpligaste namnet på det nya regionalorganet är enligt min mening *lantbruksnämnd*. Nämndens ledamöter bör så gott som helt utgöras av lekmän. Med hänsyn till nämndens och dess arbetsuppgifters karaktär anser jag, i likhet med flera remissinstanser, att Kungl. Maj:t bör utse ordförande och huvuddelen av de andra ledamöterna. Liksom fallet är i nuvarande lantbruksnämnd bör i regel landshövdingen vara ordförande. För att tillgodose regionala intressen bör även landstingen äga utse ledamöter i nämnden. Hushållningssällskapens inflytande på valet av ledamöter anser jag böra ske via

landstingen. En sådan samordning kan enligt min uppfattning ske genom att landstingen, innan de utser ledamöter, samråder med hushållningssällskapen. Slutligen bör, såsom flertalet remissinstanser förordat, chefstjänstemannen vara ledamot i nämnden. Härigenom tryggas samordningen mellan nämnden och dess kansliorganisation.

En mängd synpunkter har anlagts på frågan om vilka intressen som bör vara representerade i nämnden. För min del anser jag det självfallet att berörda näringar såvitt möjligt bör vara allsidigt företrädade. Det är också viktigt att konsumenterna blir representerade. Jag finner det emellertid inte lämpligt att vare sig Kungl. Maj:t eller landstingen i förevarande hänseende binds genom närmare föreskrifter.

Enligt jordbruksutredningens förslag skulle antalet ledamöter i regionalorganets styrelse vara elva. Några av utredningens ledamöter och flera remissinstanser har uttalat sig för att antalet borde begränsas i syfte att nå bättre arbetsmöjligheter för styrelsen. Vid överväganden rörande antalet ledamöter i den nya lantbruksnämnden måste beaktas att dess verksamhet enligt vad jag förordat i det föregående inte skall omfatta skogsvårdsstyrelsens uppgifter. Vidare är att märka att antalet ledamöter i den nuvarande lantbruksnämnden inte är fler än sju. I andra statliga länsorgan, länsbostadsnämnd och länsarbetsnämnd, är antalet ledamöter sex. Mot bakgrunden av det anförda har jag stannat för att det är tillräckligt med sju ledamöter även i den nya lantbruksnämnden. Såsom jag förut nämnt bör i regel landshövdingen i länet utses till ordförande och chefstjänstemannen vara självskrivnen ledamot. En lämplig avvägning är enligt min mening att av de återstående fem ledamöterna Kungl. Maj:t utser tre och landstinget två.

För att tillgodose behovet av samordning bör vid nämndens behandling av frågor, som rör annan länsmyndighets verksamhet, representant för den andra myndigheten beredas tillfälle att deltaga i överläggningarna. Detta gäller särskilt överlantmätaren, länsjägmästaren och länsarbetsdirektören som bör äga närvara vid nämndens behandling av ärenden, som rör lantmäteriets, skogsvårdsstyrelsens resp. länsarbetsnämndens uppgifter. Jag vill erinra om att lantbruksnämndens inflytande på ärende, som handläggs av skogsvårdsstyrelse eller överlantmätare, är tillgodosett genom föreskrifter som gäller för resp. myndighet.

Redan nu är beslutanderätten i frågor, som rör jordbrukets rationalisering, i stor utsträckning decentraliserad till länsplanet. Enligt min mening bör möjlighet finnas att till den nya lantbruksnämnden överföra rätten att besluta i vissa ytterligare ärenden. Antalet ärenden blir så stort att nämnden in pleno inte bör belastas med samtliga. Den bör huvudsakligen dra upp de närmare riktlinjerna för nämndens verksamhet, besluta i frågor av principiell natur samt avgöra andra viktigare ärenden. Beslut i övriga ärenden bör, liksom fallet är inom nuvarande lantbruksnämnd, fattas av delegationer. Rutinärenden bör dock kunna avgöras av tjänstemän.

Vid varje lantbruksnämnd bör finnas en delegation för ärenden rörande strukturrationalisering. Vidare bör i regel finnas en jordbruks- och en utbildningsdelegation. Därutöver bör vid behov kunna inrättas ytterligare delegationer, t. ex. i vissa län för frågor rörande trädgårdsnäringen.

I delegationerna bör ingå ledamöter i nämnden samt vissa tjänstemän. Nämnden bör själv utse de ledamöter som skall ingå i delegationerna. Vid handläggning av frågor rörande näringsgrenar, som inte är företrädade i nämnden, bör lämplig person kunna adjungeras till delegationen. Chefstjänstemannen bör, för att god samordning skall nås, ingå i samtliga delegationer. Han bör dock efter nämndens medgivande äga sätta annan tjänsteman hos nämnden i sitt ställe. Varje i delegation ingående nämndledamot bör äga påfordra att ärende hänskjuts till nämnden för avgörande.

Strukturdelegationens ärenden är av speciell karaktär och av särskild vikt för rationaliseringsverksamheten. Därjämte rör dessa ärenden i särskilt hög grad vissa andra länsorgans verksamhet. Med hänsyn härtill anser jag att denna delegations sammansättning bör närmare behandlas i detta sammanhang. I delegationen, som till följd av ärendenas antal torde komma att sammanträda relativt ofta, bör enligt min mening inte ingå fler än fem personer. Utöver chefstjänstemannen bör ytterligare två nämndledamöter beredas plats. Behovet att samordna delegationens arbete med lantmäteriets är, såsom jordbruksutredningen framhållit, så framträdande att överlantmätaren, eller den han sätter i sitt ställe, bör ingå i delegationen. Härigenom kommer hela den regionala lantmäteriorganisationen att på ett auktoritativt sätt kunna företrädas i lantbruksnämndens verksamhet. Av vad jag tidigare anfört framgår att det också är av vikt med god kontakt mellan strukturdelegationens och skogsvårdsstyrelsens verksamhet. Även länsjägmästaren eller ställföreträdare för honom bör därför ingå i delegationen. Denna kommer således att bestå av två lekmän och tre tjänstemän. Det bör dock även för strukturdelegationens ärenden gälla att de skall kunna hänskjutas till nämndens prövning, om någon av nämndledamöterna i delegationen påfordrar detta. Det synes lämpligt att nämnden till ordförande i delegationen utser en av lekmanaledamöterna.

De frågor, som strukturdelegationen handlägger, har betydelse för arbetet även inom andra länsmyndigheter än de redan nämnda, t. ex. länsstyrelse, länsarbetsnämnd och länsbostadsnämnd. Kontaktbehovet är dock enligt min mening inte så stort att det är motiverat att företrädare för dessa myndigheter ingår i delegationen. De bör däremot vid behov kunna närvara vid delegationens sammanträden. Det behov av juridisk sakkunskap, som framhållits av jordbruksutredningen, kan tillgodoses genom att utomstående experter anlitats i erforderlig omfattning.

Den närmare utformningen av övriga delegationer bör kunna anpassas efter förhållandena inom olika verksamhetsområden. Antalet ledamöter i varje delegation bör dock inte överstiga fem.

I vissa särskilda frågor, t. ex. uppläggning av kursverksamhet, finns behov av organiserat samarbete mellan lantbruksnämnden och företrädare för skilda intressen. För sådana ändamål bör arbetsgrupper kunna bildas.

Lantbruksnämnderna bör liksom nu ha ordsombud med uppgift att bl. a. bistå nämnderna med upplysningar om de lokala förhållandena. Det är enligt min mening värdefullt för nämnderna att få kontakt med primärkommunerna. Lantbruksnämnd bör därför bereda vederbörande kommunalnämnd tillfälle att föreslå ordsombud. Det bör eftersträvas att till ordsombud utses kommunal förtroendeman.

Den närmare utformningen av de nya lantbruksnämndernas organisation m. m. bör övervägas av en särskild utredning. Om riksdagen biträder förslaget till ny organisation avser jag att inhämta Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillsätta en sådan utredning. I detta sammanhang bör dock anges riktlinjer för de fortsatta övervägandena i vissa frågor som jordbruksutredningen behandlat.

Jordbruksutredningen har ingående diskuterat om alla de mångskiftande verksamhetsgrenar, som hushållningssällskapen har, bör övertas av det nya regionalorgan som utredningen har föreslagit. I remissyttrandena har en rad synpunkter framförts i frågan. Enligt min mening bör den nya lantbruksnämnden i princip överta uppgifter, som är av sådan betydelse för jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering i vid bemärkelse att de bör handhas av staten. Annan ur statens synpunkt i och för sig angelägen verksamhet, som hushållningssällskap nu driver, bör överföras till annat organ än lantbruksnämnden. Är detta f. n. inte möjligt, bör verksamheten tillfälligt inordnas i nämnden. Övrig verksamhet kan, såsom förut nämnts, ligga kvar hos hushållningssällskapet.

Mot bakgrunden av det anförda anser jag, att det bl. a. bör övervägas om hushållningssällskapens befattning med sådan statsunderstödd verksamhet som kontrollföreningsverksamhet, svinstamkontroll, stambokföring m. m. över huvud taget bör övertas av lantbruksnämnden. Det kan nämligen enligt min mening ifrågasättas om angivna verksamheter bör vara en uppgift för staten.

Såsom jordbruksutredningen uttalat, bör ansvaret för och ledningen av försöksverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden åvila lantbrukshögskolan. Lantbruksnämnderna synes därför i regel inte böra driva egen försöksverksamhet. De bör dock kunna medverka i planeringen av högskolans och andra statliga forskningsinstitutioners försöksverksamhet samt biträda vid försökens genomförande. Nämnderna bör givetvis få utnyttja försöken för demonstrationer.

Hushållningssällskapens befattning med fiskerifrågor kan i erforderlig omfattning antingen infogas i den statliga fiskeriadministrationen eller i lantbruksnämnderna. I avvaktan på resultat av de överväganden i särskild

ordning, som kan visa sig erforderliga rörande fiskerifrågorna, bör de kunna handläggas av lantbruksnämnderna.

Jag har i annat sammanhang anmält min avsikt att begära bemyndigande att tillkalla en särskild utredning rörande den veterinära fältorganisationen. Utredningsuppdraget avses omfatta även den veterinära verksamhet som hushållningssällskapen nu driver.

Frågan om den framtida ställningen för de lantbrukskemiska kontrollanstalter, som tillhör hushållningssällskapen, berörs delvis av redan pågående utredning.

I remissyttranden av bl. a. statens institut för konsumentfrågor har uttalats att hemkonsulentverksamhetens organisatoriska ställning bör särskilt utredas. Även jag anser att behov av en sådan utredning föreligger.

Det statliga stödet till hemslöjden och därmed sammanhängande frågor utreds f. n. av hemslöjdsutredningen.

I den mån ej annat angetts bör spörsmålen om den närmare avgränsningen av lantbruksnämndernas arbetsuppgifter övervägas av den i det föregående nämnda organisationsutredningen. Bl. a. bör därvid omfattningen av nämndernas beställningsverksamhet inom skilda områden särskilt prövas.

Organisationsutredningen bör även behandla frågan om det nya regionalorganets kansliorganisation. Likaså måste de nya lantbruksnämndernas behov av personal för olika uppgifter prövas i detalj. Särskild uppmärksamhet bör därvid ägnas åt hur nämndernas upplysnings- och rådgivningsverksamhet lämpligast bör fullgöras.

Det av jordbruksutredningen framlagda förslaget att sammanföra de båda lantbruksnämnderna och hushållningssällskapen i Älvsborgs län bör enligt min mening slutligt prövas när ställning tas till organisationsutredningens förslag.

I denna utrednings uppgifter bör även ingå att framlägga förslag till den anslagstekniska konstruktionen av medelsanvisningen till lantbruksnämnderna. Hinder bör ej möta mot att nämnderna efter vederbörlig prövning för viss verksamhet tar emot medel som ställs till förfogande av t. ex. hushållningssällskap, landsting eller organisationer.

Såsom förut berörts anser jag starka skäl tala för att hushållningssällskapens tillgångar, i den mån de är hänförliga till verksamhet som övertas av staten, överläts till staten. Organisationsutredningen bör få till uppgift att ta upp överläggningar med hushållningssällskapen i denna fråga.

I fråga om den *centrala organisationen för rationaliseringsverksamheten* har jordbruksutredningen föreslagit att lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen skall föras samman till ett ämbetsverk. Av mitt ställningstagande till den regionala organisationens utformning följer att sådan sammanföring ej nu bör övervägas. Lantbruksstyrelsens inre organisation bör dock prövas av den förut nämnda organisationsutredningen. Även styrelsens arbetsuppgif-

ter bör överses mot bakgrunden av vad jag anfört om de nya lantbruksnämndernas uppgifter. Nämndernas behov av central teknisk och annan service bör särskilt uppmärksammas.

Jordbruksutredningen har understrukit behovet av *central informationsverksamhet* om rönen från forskning och försök och om annat material av betydelse för rationaliseringsverksamheten. I likhet med remissinstanserna delar jag utredningens uppfattning att informationsverksamheten behöver på ett effektivt sätt samordnas. För att samordna och sprida informationsmaterial bör därför finnas ett särskilt samarbetsorgan. I detta bör ingå representanter för bl. a. berörda myndigheter och vetenskapliga institutioner samt näringsutövarna. Samarbetsorganet bör enligt min mening ha resurser för bl. a. redaktionellt arbete. Organisationsutredningen bör närmare överväga denna fråga och de ändringar i fråga om jordbrukets upplysningsnämnd som kan vara erforderliga.

I betänkandet har jordbruksutredningen behandlat vissa frågor rörande *yrkesutbildningen på lantbrukets och skogsbrukets områden*. Utredningen har bl. a. föreslagit att huvudmannaskapet för skogsbruksskolorna skall övergå från skogsvårdsstyrelserna till landstingen. Flertalet remissinstanser har ansett att man bör avvakta resultatet av de båda utredningar som arbetar på området, nämligen yrkesutbildningsberedningen och skogsbrukets yrkesutbildningskommitté. Med hänsyn härtill och eftersom skogsvårdsstyrelsernas organisation i övrigt inte berörs av mina i det föregående redovisade förslag är jag inte beredd att nu ta ställning till frågan om huvudmannaskapet för skogsbruksskolorna.

Enligt beslut av 1963 års riksdag (prop. 1963: 144, SU 146, rskr 334) skall den centrala tillsynen över yrkesutbildningen på lantbrukets och skogsbrukets områden överföras till skolöverstyrelsen. Någon tidpunkt härför har inte bestämts. Jordbruksutredningen har föreslagit att nuvarande ordning behålls ännu någon tid. På grund av den genomgripande omvandling inom jordbruks- och skogsbruksnäringarna, som nu sker, anser jag liksom utredningen det vara viktigt att ledningen av yrkesutbildningen och rationaliseringsverksamheten är nära samordnad. Såsom nyss nämnts pågår också utredningar som rör ifrågasvarande yrkesutbildning. Beslut bör således inte nu fattas om den tidpunkt, vid vilken förut nämnda riksdagsbeslut bör genomföras.

Vad jordbruksutredningen i övrigt anfört rörande bl. a. samordningen av rationaliseringsorganens och andra myndigheters verksamhet behöver enligt min mening inte behandlas i detta sammanhang. Såsom utredningen uttalat kan frågan om ändringar i statens jordbruksnämnds organisation inte prövas förrän ställning tagits till den framtida utformningen av prisregleringen på jordbrukets område.

Såsom framgår av det föregående blir de överväganden rörande lantbruksnämndernas organisation m. m., som den särskilda organisationsutredningen skall göra, relativt omfattande. Jag räknar med att de förslag i ämnet, som är av beskaffenhet att böra prövas av riksdagen, skall kunna framläggas till 1967 års vårsession. Den nya organisationen kan således i sin helhet genomföras tidigast den 1 juli 1967.»

I detta sammanhang har utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

A. i samband med statsverkspropositionen:

I: 334 av herr *Hedström m. fl.* och II: 404 av fru *Lindskog m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om en snabb utredning om hemkonsulenternas framtida verksamhet samt deras centrala och regionala anknytning;

B. i anledning av propositionen nr 100:

1) I: 746 av herr *Elofsson*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta att den föreslagna omorganisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens område förklaras vilande i avvaktan på att de i propositionen föreslagna utredningarna är slutförda och till dess 1960 års jordbruksutredning i sin helhet är klar;

2) I: 747 av herr *Hansson, Nils, m. fl.* och II: 879 av herrar *Ståhl* och *Antby*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen med förklaring, att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden bör fattas först efter närmare utredning, måtte i denna del avslå proposition nr 100, samt att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att den i propositionen aviserade särskilda organisationsutredningen snarast framlägger ett förslag som kan läggas till grund för en proposition för riksdagen;

3) I: 748 av herr *Nilsson, Ferdinand, m. fl.* likalydande med II: 880 av herr *Svensson* i Vä, vari hemställts, att riksdagen, för den händelse propositionen nr 100 skulle anses böra läggas till grund för något dess beslut, ville uttala att antalet ledamöter i lantbruksnämnd skall vara nio, varav minst fyra valda av vederbörande landsting, ävensom att strukturdelegation inom lantbruksnämnd skall bestå av vederbörande cheftjänsteman och fyra dess lekmanaledamöter varav minst två skall vara valda av landsting;

4) I: 749 av herr *Pettersson, Gunnar, m. fl.* och II: 876 av herr *Hansson* i Skegrie *m. fl.*, i vilka likalydande motioner hemställts, att riksdagen med förklaring, att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden bör fattas i samband med behandlingen av jordbruksutredningens huvudförslag, måtte avslå propositionen nr 100, samt att riksdagen i skrivelse till

Kungl. Maj:t måtte anhålla, att den i propositionen aviserade särskilda organisationsutredningen må baseras på de organisationsförslag, som utarbetats inom jordbruksutredningen;

5) I: 750 av herr *Sveningsson*, och herr *Jacobsson*, *Gösta*, likalydande med II: 877 av herr *Hedin m. fl.*, vari hemställts, att — om propositionen i övrigt godtages — de från staten skilda hushållningssällskapen inom ramen för gällande generella regler för föreningar berättigas att själva handha sina angelägenheter samt att sällskapen tillförsäkras rätten att fritt disponera de tillgångar de förfogar över, när statsbidrag till deras verksamhet upphör att utgå;

6) II: 878 av herr *Persson* i *Heden m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 100 med förklaring att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden bör fattas i senare i motionen angivna sammanhang, att riksdagen, därest detta yrkande icke skulle bifallas, måtte godtaga de av jordbruksutredningen föreslagna grunderna för omorganisationen av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens områden, samt att riksdagen, därest propositionen anses böra läggas till grund för beslut, måtte besluta, att lantbruksnämnden må bestå av nio ledamöter, varav Kungl. Maj:t skall äga utse ordförande och två andra ledamöter, landstinget två ledamöter och hushållningssällskapet fyra ledamöter.

Beträffande det närmare innehållet i motionerna får utskottet hänvisa till motionerna II: 404, I: 746, II: 879, I: 748, II: 876, I: 750 och II: 878.

Över motionerna I: 334 och II: 404 har remissutlåtanden avgivits av lantbruksstyrelsen, statens institut för konsumentfrågor, statens konsumentråd, Hushållningssällskapens förbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund och Sveriges hemkonsulenters förening.

Lantbruksstyrelsen anför i sitt remissyttrande att det torde böra ankomma på den utredning rörande de regionala rationaliseringsorganens organisation och personaluppsättning etc., som torde komma att tillsättas sedan riksdagen fattat principbeslut i denna fråga, att överväga hemkonsulenternas arbetsuppgifter och huvudmannskap. Styrelsen föreslår därför, att motionen överlämnas för beaktande till ifrågavarande utredning sedan denna tillsatts. Styrelsen anför vidare följande.

Lantbruksstyrelsen delar motionärernas uppfattning, att det är av synnerlig vikt att de organ, som bedriver forsknings- och upplysningsverksamhet, når fram till den enskilde konsumenten med sina forskningsresultat. En av vägarna är massmedia, vilket enligt styrelsens mening kommer att bli av allt större betydelse för konsumentupplysningen. Sitt största värde torde de dock få såsom intresseväckande faktorer och mindre såsom direkt förmedlare av kunskaper och informationer. För att nå åsyftat resultat torde därför massmedia även framgent behöva stöd av en verksamhet med regional förankring i likhet med den som bedrivs av hushållningssällskapens hemkonsulenter.

Forskning och provning rörande produkter för konsumtion intensifieras i takt med förändringarna på varumarknaden. I betänkandet »Effektivare konsumentupplysning» framhålles att tillgängliga personella och materiella resurser icke motsvarar de krav, som ställes på en effektiv information om resultaten av denna forsknings- och provningsverksamhet. För att t. ex. konsumentinstitutet, som icke bedriver någon direkt rådgivningsverksamhet till de enskilda konsumenterna, skall fungera tillfredsställande erfordras en ökad aktivitet på det lokala planet. En av institutets viktigaste kanaler har hittills varit hushållningssällskapens hemkonsulenter. Lantbruksstyrelsen lät år 1963 i samarbete med konsumentinstitutet utreda hemkonsulentverksamheten. Därvid konstaterades att en utökning av antalet hemkonsulenter vore erforderlig, icke minst med hänsyn till de ökade krav, som ställdes från andra hushållsgrupper än lantushållen.

Motionen berör även den av 1960 års jordbruksutredning föreslagna uppdelningen av hemkonsulenternas arbetsuppgifter i en allmän gren och en gren med inriktning på rationaliseringsarbetet inom jord- och skogsbruk varvid utredningen utgick från att den förstnämnda grenen endast under en övergångstid skulle inordnas i rationaliseringsorganet.

Statens institut för konsumentfrågor tillstyrker en utredning i enlighet med föreliggande motioner, varvid institutet förutsätter att i utredningens uppdrag även kommer att ingå att föreslå en ändamålsenlig utbyggnad av hemkonsulentverksamheten. Institutet anför vidare följande.

Som framhålles i betänkandet angående organisationen av rationaliseringsverksamheten m. m. på jordbrukets, skogsbrukets och trädgårdsnäringens område avgivet av 1960 års jordbruksutredning kan numera hemkonsulenternas arbete uppdelas i två huvudgrenar, nämligen den allmänna konsumentupplysningen och den som tar sikte på lantushållens speciella förhållanden. Av dessa är utan tvekan den allmänna konsumentupplysande verksamheten numera den dominerande delen. Konsumentupplysningen å sin sida kan uppdelas i centralt och lokalt bedriven verksamhet.

Den centrala konsumentupplysningen sker huvudsakligen via massmedia som press, radio och TV, information till vidareförmedlare som lärare och hemkonsulenter samt genom utgivandet av skrifter och trycksaker och iordningställande av studiematerial, studieplaner och vandringsutställningar, som kan utnyttjas direkt eller kopieras för den lokala informationsverksamheten.

Den lokala konsumentupplysningen sker främst genom personlig kontakt mellan rådgivare, som känner till de lokala förhållandena, och konsumenter vid kurser, föredrag eller direktförfrågningar.

Statens institut för konsumentfrågor har enligt sin instruktion till uppgift att samla i första hand egna men även andra institutioners forskningsresultat och rön på konsumentvaruområdena och efter lämplig bearbetning bringa dem till allmänhetens kännedom. Med den organisation och de resurser som står institutet till förfogande blir denna upplysningsverksamhet i huvudsak av centralt bedriven karaktär, även om institutet genom telefon- och brevsvår till allmänheten och medverkan i olika utställningssammanhang kan sägas bedriva viss lokal och direkt rådgivningsverksamhet.

Huvuddelen av den lokala konsumentupplysningsverksamheten till allmänheten ombesörjes emellertid av hemkonsulenterna.

Motionärerna framhåller att även om massmedia i framtiden kommer att få större betydelse, blir den demonstration och personliga rådgivning som

förmedlas av hemkonsulenterna ett mycket betydelsefullt led mellan konsumentupplysningsorganen och konsumenten. Institutet delar helt denna uppfattning, vilket framgår av att institutet i sitt yttrande av den 28 december 1964 över 1960 års jordbruksutrednings betänkande framhöll att den framtida utbyggnaden och organisationen av hemkonsulentverksamheten är av vital betydelse för institutets arbete. I Konsumentupplysningsutredningens betänkande »Effektivare konsumentupplysning» SOU 1964: 4 sid. 55 samt sid. 58—59 och därav föranledd proposition nr 91, 1964 sid. 44—45 framhölls också att den lokala och regionala upplysningsverksamheten, som bedrivs av hemkonsulenterna, utgör en ytterst viktig faktor för att uppnå effektiv konsumentupplysning. Där rekommenderades en vidgad samverkan och kontakt mellan den statliga konsumentupplysningen och hushållningssällskapens hemkonsulenter och underströks att en ökad aktivitet av hemkonsulenterna inom konsumentupplysningsområdet kommer att ge utslag i en ökad efterfrågan på råd och anvisningar från husmödrars och andra konsumenters sida, dvs. det centralt utarbetade upplysningsmaterialet förväntas därigenom få ökad spridning och effekt. Denna rekommendation synes även stöda motionärernas åsikt att det är viktigt att konsulenterna i framtiden får en nära organisatorisk anknytning till den statligt bedrivna konsumentupplysningen. Samtidigt torde som motionärerna framhåller en regional förankring av hemkonsulentverksamheten vara av största vikt.

Statens konsumentråd finner det ytterst angeläget att frågan om hemkonsulentverksamhetens framtida ställning och omfattning får en tillfredsställande lösning. Då vidare ett provisorium på området inverkar menligt på hemkonsulenternas värdefulla arbete tillstyrker rådet den i motionen framförda hemställan att frågan om hemkonsulenternas framtida verksamhet samt deras centrala och regionala anknytning göres till föremål för en snabb utredning. I denna utredning borde även övervägas motsvarande frågeställningar beträffande hemkonsulenterna i städerna. Rådet anför därjämte i huvudsak följande.

Enligt konsumentrådets uppfattning torde det vara svårt att i praktiken genomföra en tudelning av hemkonsulenternas verksamhet. All upplysningsverksamhet inom konsumentområdet underlättar arbetet i privata hushåll och friställer därigenom arbetskraft för annan verksamhet. Huruvida den friställda arbetskraften sedan utnyttjas inom jordbruket, inom andra produktionsområden eller kommer konsumenterna tillgodo i form av ökad fritid är en senare fråga. Det kan dock vara av intresse att konstatera att arbetskraftsproblematiken f. n. i vårt samhälle är ansträngd inom alla produktionsområden.

Med hänsyn till att det inte föreligger någon större skillnad i behovet av decentraliserad konsumentupplysning mellan jordbrukarhushåll och övriga hushåll, varför hemkonsulenternas verksamhet bör rikta sig till alla hushåll, anser konsumentrådet den av jordbruksutredningens arbetsgrupp väckta tanken, att verksamheten bör skiljas från de föreslagna regionalorganen, vara riktig.

En rad viktiga men svårlösta problem måste dock lösas innan en utflyttning av hemkonsulentverksamheten från hushållningssällskapen kan ske.

Frågan om hemkonsulenternas framtida anknytning måste klarläggas. Hemkonsulenterna behöver anknytning till en central instans som bl. a. kan

förse dem med erforderliga informationer om tillgängliga forskningsresultat och som kan tillhandahålla centralt informationsmaterial. Här synes det vara naturligt att anknytningen sker till statens institut för konsumentfrågor. Vidare kräver verksamheten en anknytning på det regionala planet. Här kan flera alternativ tänkas. En möjlighet är att knyta dem till länsstyrelserna, dit redan en rad organ med speciella uppgifter, exempelvis länsarkitekterna och priskontoren är knutna. En annan möjlighet är att knyta dem till länsbostadsnämnderna. Ytterligare möjligheter till deras anknytning är något organ med pedagogisk verksamhet exempelvis länskolnämnderna eller landstingen. Det bör observeras att i Stockholm är hemkonsulenterna knutna till yrkesskolan.

I samband med omläggningen är det viktigt att en översyn av organisationen företas. Som redan nämnts är hemkonsulentorganisationen i huvudsak utbyggd för att svara mot jordbrukarhushållens behov, varför rådgivningen till övriga konsumenter kunnat ske endast i begränsad utsträckning. En inriktning på alla hushåll förutsätter att organisationen erhåller större kapacitet både vad gäller personell utrustning och tekniska hjälpmedel.

Enligt *Hushållningssällskapens förbund* torde för närvarande saknas reella förutsättningar för en organisatorisk förändring av hemkonsulentverksamheten. Förbundet anser därför anledning knappast föreligga att tillsätta en specialutredning för denna uppgift, innan ställningstagande till jordbruksutredningens principförslag och därmed följande överväganden rörande genomförandet skett. Förbundet anför vidare bl. a.

Enligt förbundsstyrelsens mening torde det icke vara möjligt att med utgångspunkt från de av jordbruksutredningen uppdragna principiella och mera allmänna riktlinjerna besluta om någon omorganisation av ifrågavarande verksamhet. Som underlag härför krävs således en väsentligt mera ingående bearbetning och beredning av alla de till densamma hörande frågor än den, som redovisas i utredningens principförslag. Samma förhållande gäller för övrigt ett flertal andra av de av utredningen behandlade organisationsproblemen.

Beträffande hemkonsulentverksamheten må i anslutning till ovanstående även erinras om att Lantbruksstyrelsen så sent som år 1963 framlade en inom ämbetsverket gjord särskild utredning i ämnet. I denna föreslogs olika åtgärder för verksamhetens fortsatta organisation och bedrivande. Någon ställning till ifrågavarande förslag har ännu icke tagits. Vidare bör — i anslutning till vad som i motionerna sågs om verksamhetens anknytning till den statliga konsumentupplysningen — erinras om att 1964 års riksdag behandlade denna fråga (prop. nr 91, statsutskottets utlåtande nr 117) och därvid uttalade, att sällskapen och deras hemkonsulenter i ökad utsträckning borde anlitas som lokala replipunkter för den allmänna konsumentupplysning konsumentinstitutet bedriver.

Som anförts i motionerna har jordbruksutredningen i sin analys av hemkonsulentverksamheten uppdelat densamma i två huvudgrenar. Den ena gäller allmän konsumentupplysning och den andra avser planering och åtgärder för hustruns medverkan i lantbruksföretaget. Den senare grenen har alltså en klar inriktning på rationaliseringsarbetet inom jordbruk och skogsbruk. Utredningen har ansett att det icke finns anledning att inordna den förstnämnda delen i det nya rationaliseringsorganet utan menat, att denna

bör i princip avskiljas. Otvivelaktigt har dock de bägge verksamhetsgrenarna mycket gemensamt och det kan ifrågasättas, om det i det praktiska arbetet skulle bli möjligt att upprätthålla en organisatorisk uppdelning. Även motionärerna synes omfatta tankegången om att de bägge grenarna borde sammanhållas, men då på så sätt att hela hemkonsulentverksamheten avskiljes från rationaliseringsorganet. Det skulle å andra sidan innebära, att man på två håll arbetar med frågor rörande lantbruksföretagens rationalisering.

I motionerna har icke angivits några synpunkter på vart hemkonsulentverksamheten vid en avskiljning från hushållningssällskapen eller rationaliseringsorganet regionalt skulle anknytas. Att tillskapa speciella länsorgan härför torde knappast vara behövt eller ändamålsenligt. Jordbruksutredningen har för sin del ansett att något annat lämpligt organ på länsplanet att knyta verksamheten till för närvarande icke finnes. Utredningen har därför stannat vid ett principuttalande om att den gren av verksamheten, som gäller allmän konsumentupplysning, bör avskiljas och lämnat tidpunkten härför öppen.

Sveriges husmodersföreningars riksförbund tillstyrker den i motionerna föreslagna utredningen. Förbundet meddelar i anslutning därtill att förbundet i en till Kungl. Maj:t den 15 januari 1965 ingiven skrivelse hemställt om en utredning rörande hemkonsulenternas framtida verksamhet samt deras centrala och regionala anknytning. Förbundet har även i sitt yttrande över konsumentupplysningsutredningens betänkande Effektivare konsumentupplysning framhållit att ett sätt att effektivisera den konsumentupplysande verksamheten vore att bygga ut och förstärka hemkonsulentorganisationen. En nära kontakt borde därför etableras mellan konsulenterna och den centrala statliga konsumentupplysningen.

Även *Sveriges hemkonsulenters förening* tillstyrker utredningsyrkandet och anför som motiv härför.

Inledningsvis får föreningen erinra om att när 1938 års riksdag beslöt om statsbidrag till hemkonsulentverksamhet var avsikten att uppgiften skulle vara att på lämpligt sätt lämna husmödrarna på landsbygden, främst från mindre jordbrukar- och lantarbetarhem, råd och anvisningar i hemmets skötsel och vård. Rådgivningen skulle även omfatta yttre göromål i lanthushållningen, som lämpligen kunde utföras av kvinnor. Från början inrättades 30 tjänster. Därefter har verksamheten utökats med 6 hemkonsulenter varav 3 biträdande. För dessa ytterligare 6 konsulenter utgår icke statsbidrag. Hushållningssällskap och landsting svarar i regel gemensamt för kostnaderna för denna personalförstärkning. Dessutom får föreningen erinra om att Norrköpings stad har en hemkonsulent och Stockholms stad 12, varav 5 specialiserade på sömnad och en på bosättning. Sömnadskonsulent finns även anställd i Göteborgs och Bohus läns hushållningssällskap.

Utvecklingen inom såväl jordbruket som samhället i övrigt har emellertid kommit att delvis ändra kraven på hemkonsulentverksamheten. Sålunda är det knappast längre fråga om någon rådgivning från hemkonsulenternas sida när det gäller yttre göromål i lanthushållningen. Däremot har ställts anspråk på hemkonsulenternas medverkan i den allmänna upplysningen

till jordbrukarhushållen rörande jordbrukets rationaliseringsfrågor. I samband härmed har i ökad utsträckning efterfrågats rådgivning rörande hushållsarbetets rationalisering i syfte att nå en ändamålsenlig användning av familjens gemensamma arbetskraft inom företaget. Samtidigt har övriga befolkningsgrupper krävt att få del av den allmänna konsumentupplysning hemkonsulenterna bedriver jämsides med och vid sidan av den mera speciella rådgivningen.

Med de personella resurser som finns har det inte varit möjligt att tillgodose de ökade anspråk på hemkonsulenternas arbete som undan för undan ställts. Uppgiften har varit att försöka ge dels en mera specialiserad och på arbetskrafts- och ekonomiska frågor inriktad rådgivning till jordbrukarhushållen, dels en mera allmänt inriktad konsumentupplysning, som vänder sig till alla hushåll. Stora svårigheter har härvid uppstått vid avvägningen av var de begränsade resurserna skall sättas in.

1960 års jordbruksutredning

Föreningen finner jordbruksutredningens förslag att den del av hemkonsulentverksamheten, som har klar inriktning på rationaliseringsarbetet inom jord- och skogsbruk och som syftar till en bättre hushållning med produktionsresurserna på landsbygden, främst i fråga om arbetskraften men också kapitalet bör inordnas i regionalorganet, synnerligen motiverad. Ur jordbruksföretagarens synpunkt är det angeläget att nå en rationell användning av familjens samlade resurser. Det är då inte möjligt att bortse från de anspråk på kapital och arbetskraft, som hushållet ställer. Det är också nödvändigt att vid en planering av företaget pröva, om annan organisation av hushållet blir förmånligare med hänsyn till den alternativa användningen av kapital- och arbetskraftsresurser.

Den andra delen av hemkonsulentverksamheten, som huvudsakligen är allmän konsumentupplysning, har utredningen funnit vid lämplig tidpunkt böra avskiljas från regionalorganet. Föreningen är inte främmande för att skäl talar för att denna verksamhet icke bör belasta jordbruksförvaltningen utan i stället annan central instans. Önskvärt är också med en fastare anknytning till konsumentupplysningsorganen än vad som hittills varit fallet.

Däremot torde det inte i praktiken vara möjligt att helt avskilja konsumentupplysningen från den rådgivning till jordbrukarhushållen, som bör vara kvar i regionalorganet. Av naturliga skäl måste denna senare även innehålla en hel del konsumentupplysning. En ytterligare aspekt är att den rådgivning, som hushåll med förvärvsarbetande husmor efterfrågar, icke har oväsentliga drag gemensamt med den specialiserade rådgivning, som jordbruksutredningen tänkt sig för jordbrukarhushållen. I båda fallen är det en mera på det enskilda hushållet inriktad speciell rådgivning.

Lokal förankring en förutsättning för verksamheten

Hemkonsulentverksamheten är att betrakta som en upplysnings- och rådgivningsverksamhet. För att denna verkligen skall kunna nå ut till så många som möjligt är det angeläget att det finns en väl utbyggd organisation med lokala kontakter. Den nuvarande hemkonsulentverksamheten har en sådan lokal organisation i hushållsnämnderna. Dessa har visat sig fungera på ett utmärkt sätt och mycket tack vare dem har hemkonsulentverksamheten nått goda kontakter med allmänheten.

Av stor betydelse finner föreningen det också vara att verksamheten är knuten till ett organ som arbetar med och har erfarenhet av rådgivningsverksamhet. Även om ämnena för rådgivningen varierar, finns det mycket i själva rådgivningsmetodiken och rådgivningsarbetet i övrigt som är gemensamt och som därför mer eller mindre av sig självt kommer institutionens befattningshavare och verksamheten till godo.

Lantbruksstyrelsens utredning

Hemkonsulentverksamheten har varit föremål för utredning inom lantbruksstyrelsen, som i juni 1963 avlämnade en utredning rörande hushållningssällskapens hemkonsulentverksamhet. För att möjliggöra en viss uppdelning av de utökade arbetsuppgifterna i anslutning till såväl jordbrukets rationaliseringsverksamhet som en intensifierad rådgivning och upplysning till samtliga konsumenter föreslog utredningen en utökning av antalet hemkonsulenter till 58, d. v. s. minst 2 i varje hushållningssällskap. Frågan om en ytterligare utbyggnad av hemkonsulentverksamheten, behovet av en specialisering etc. borde enligt utredningen tagas upp till prövning i samband med frågan om konsumentupplysningens framtida utformning.

Utredningens synpunkter på hemkonsulenternas roll i jordbrukets rationaliseringsverksamhet följdes upp av lantbruksstyrelsen, då hemkonsulenterna hösten 1964 samlades till en kurs rörande Kvinnans roll i det framtida jordbruksföretaget, där hushållsarbetet behandlades ur drifts-ekonomiska synpunkter.

Det material som här framkom är i viss mån av grundläggande betydelse för den specialiserade rådgivningen till jordbrukarhushållen. Men vad som också är väsentligt är att materialet även kan bli det för en mera specialiserad rådgivning till hushåll, där båda makarna är förvärvsarbetande.

Krav på ökad medverkan i konsumentupplysningen

Föreningen får även erinra om att i proposition 91 till 1964 års riksdag förutsattes ett större engagemang från hemkonsulenternas sida i den allmänna konsumentupplysningen. I propositionen heter det bl. a.: »Hushållningssällskapens hemkonsulenter — som redan nu värdefullt medverkar i konsumentupplysningsarbetet — och folkbiblioteken bör, alltefter dessa båda institutioners allmänna förutsättningar, kunna tjäna som regionala och lokala upplysningsställen i konsumentfrågor.» Hemkonsulentverksamheten utgör otvivelaktigt ett viktigt led mellan forskning och central upplysning å ena sidan och den enskilda konsumenten å den andra, vilket också understrukits i föreliggande motion.

Med hänsyn till vad som sålunda framhållits finner föreningen motionsnärernas anhållan om en utredning av hemkonsulentverksamheten väl motiverad, i all synnerhet med beaktande av vår tids krav på konsumentupplysning och att dessa icke tillfredsställande kan tillgodoses med nuvarande personella resurser. Föreningen förutsätter dock att en eventuell utredning arbetar i nära samarbete med det fortsatta utredningsarbete rörande den specialiserade rådgivningen till jordbrukarhushållen, som kan komma till stånd på jordbrukets område. Detta är angeläget med hänsyn till att hemkonsulentverksamhetens olika grenar hänger så nära samman men också med hänsyn till att det är nödvändigt att så långt möjligt tillvarata de kontakter och den organisation som byggts upp inom hushållningssällskapen.

I förevarande sammanhang torde få anmälas att till jordbruksutskottet inkommit en skrift i ämnet från *Stockholms länsförbund av RLF*.

Utskottet. Såsom i förevarande proposition framhålls står det klart att det för överskådlig tid behövs en omfattande rationaliseringsverksamhet på jordbrukets, trädgårdsnäringens och skogsbrukets områden. Berörda näringar kan behålla sin konkurrenskraft endast om denna verksamhet bedrivs i samma takt som inom näringslivet i övrigt. Även om jordbrukets rationalisering enligt gällande jordbrukspolitiska riktlinjer är en näringens egen angelägenhet torde, såsom departementschefen framhållit, under överskådlig tid kvarstå behov av statlig medverkan häri. Det är enligt utskottets mening angeläget att de resurser, som staten ställer till förfogande för jordbruksrationaliseringen, blir optimalt utnyttjade. Detta kan, såsom departementschefen framhållit, inte ske med rådande splittring av rationaliseringsverksamheten. Departementschefen anser därför i likhet med jordbruksutredningen att den nuvarande grunden för uppdelning av verksamheten mellan lantbruksnämnder och hushållningssällskap inte längre är lämplig. Utskottet delar helt den i propositionen redovisade uppfattningen att olägenheterna med nuvarande organisation inte lämpligen kan avhjälpas på annat sätt än att de båda organens uppgifter på området förs samman.

I motionen I: 746 har hemställts att behandlingen av nu ifrågavarande proposition uppskjuts i avvaktan på att vissa i propositionen förebådade utredningar samt 1960 års jordbruksutredning har slutfört sina uppdrag. Vidare har i motionerna I: 747 och II: 879 hemställts att riksdagen måtte, med förklaring att principbeslut om organisationen av rationaliseringsverksamheten på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden bör fattas först efter närmare utredning, i denna del avslå propositionen. I motionerna I: 749 och II: 876 har hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen med förklaring att principbeslut i ärendet bör fattas i samband med behandlingen av jordbruksutredningens huvudförslag. Därjämte har i motionen II: 878 hemställts att riksdagen måtte avslå propositionen med förklaring att principbeslut i ärendet bör fattas först sedan jordbruksutredningen samt de i propositionen aviserade utredningarna om riktlinjerna för den framtida skogspolitiken samt om den närmare utformningen av de nya lantbruksnämndernas organisation fullföljt sina uppdrag.

Det av Kungl. Maj:t nu framlagda förslaget om att sammanföra lantbruksnämndernas och hushållningssällskapens uppgifter i fråga om rationaliseringen grundar sig på ett av jordbruksutredningen framlagt delbetänkande jämte däröver avgivna remissyttranden. Utredningen har ansett att principbeslut i förevarande organisationsfråga kan fattas utan att man avvaktar utredningens förslag rörande de allmänna jordbrukspolitiska riktlinjerna. Vid remissbehandlingen har inte framkommit bärande skäl för att vänta med att avgöra frågan. Med hänsyn till önskvärdheten av att en effektivisering av

verksamheten snarast kommer till stånd finner utskottet för sin del angeläget att riksdagen nu fattar ett principbeslut om organisationen för jordbrukets och trädgårdsnäringsens rationalisering. Utskottet avstyrker sålunda de yrkanden om avslag på propositionen och uppskov med behandlingen av denna som framställts i förevarande motioner.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag bör omorganisationen av de regionala rationaliseringsorganen begränsas till att omfatta lantbruksnämnder och hushållningssällskap. Ett av jordbruksutredningen framlagt förslag att föra samman skogsvårdsstyrelsernas uppgifter med de båda övriga organens anser departementschefen inte nu böra genomföras. Det nya regionalorganet bör enligt propositionen vara en statlig myndighet, vilken skall benämnas lantbruksnämnd. Rationaliseringsverksamheten förutsätts skola bedrivas i god kontakt med näringsutövarna. Hushållningssällskapen anses böra, på sätt som i propositionen närmare beskrivs, alltså vara fristående organ, men med begränsade uppgifter, och därvid bl. a. fungera som kontaktorgan mellan lantbruksnämnderna och näringsutövarna inom jordbruk och trädgårdsnäring.

Den nya lantbruksnämnden bör enligt departementschefen bestå av sju ledamöter, av vilka Kungl. Maj:t utser ordförande och tre andra ledamöter samt landstinget två ledamöter. Såsom ordförande bör i regel landshövdingen utses, varjämte nämndens chefstjänsteman föreslås vara självskriven ledamot. Hushållningssällskapen avses få inflytande på nämndernas sammansättning genom att landstingen, innan de utser ledamöter, samråder med sällskapen. Nämndens beslut beträffande åtskilliga ärenden anses kunna avgöras av delegationer inom nämnden. Den delegation, som avses för strukturärenden, behandlas i propositionen relativt utförligt. Strukturdelegationen föreslås få fem ledamöter, nämligen nämndens chefstjänsteman och ytterligare två nämndledamöter samt överlantmätaren och länsjägmästaren.

I motionen II: 878 hemställs som ett andrahandsyrkande, om riksdagen skulle anse att principbeslut bör fattas i nuvarande sammanhang, att jordbruksutredningens organisationsförslag skall läggas till grund för beslutet. Enligt detta förslag skulle hushållningssällskap, lantbruksnämnd och skogsvårdsstyrelse sammanföras till ett av det allmänna reglerat organ, till vilket skulle vara knutet en medlemsförsamling, utformad efter mönster av de nuvarande hushållningssällskapen. Organets styrelse skulle bestå av elva ledamöter. Av dessa borde fem, däribland ordföranden, utses av Kungl. Maj:t, två av landstinget och fyra av medlemsförsamlingen. Enligt jordbruksutredningens förslag skulle vidare lantbruksstyrelsen och skogsstyrelsen sammanföras.

Utskottet anser i likhet med departementschefen att jordbruksutredningens principförslag inte helt kan accepteras. Starka invändningar mot förslaget har på flera punkter framförts vid remissbehandlingen. Vad först gäller frågan om huruvida skogsvårdsstyrelserna och skogsstyrelsen skall sam-

manföras med motsvarande jordbruksorgan, har en lång rad argument anförts både för och emot ett sådant sammanförande. Med hänsyn bl. a. till att den framtida omfattningen och inriktningen av statens medverkan i rationaliseringen av skogsbruket f. n. inte kan överblickas och att departementschefen inom kort ämnar begära Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla den förut omnämnda utredningen om riktlinjerna för den framtida skogspolitiken ansluter sig utskottet till uttalandet i propositionen att det inte nu är lämpligt att sammanfoga de skogliga organen med jordbruksorganen.

Såsom departementschefen anfört måste vid utformningen av det nya rationaliseringsorganet avgörande vikt fästas vid dess huvuduppgift att svara för statens medverkan i jordbrukets och trädgårdsnäringens rationalisering. Med hänsyn till arbetsuppgifternas art, bl. a. prövning av ärenden enligt jordförvärvslagen, och statens stora kostnader för verksamheten delar utskottet departementschefens uppfattning att det nya organet bör vara statligt.

Bl. a. i motion II: 878 har framhållits att Kungl. Maj:ts organisationsförslag inte skapar önskvärda förutsättningar för en god kontakt mellan näringsutövarna och rationaliseringsorganet. Utskottet vill i sammanhanget hänvisa till att den nya lantbruksnämnden föreslås bli uppbyggd på liknande sätt som övriga länsorgan, t. ex. länsbostadsnämnd och länsarbetsnämnd, samt att kontakterna mellan dessa organ och den allmänhet, som berörs av deras verksamhet, synes fungera väl. Det förhållandet att hushållningssällskapen skall kvarstå såsom speciella kontaktorganisationer liksom den fortsatta samverkan mellan lantbruksadministrationen och jordbrukets organisationer, som är att förvänta, bör enligt utskottets mening ge förutsättningar för de goda kontakter mellan lantbruksnämnder och näringsutövare, som är av sådan vikt för framgång i rationaliseringsarbetet.

Utifrån sina i det föregående redovisade synpunkter får utskottet med vissa i det följande angivna jämkningar tillstyrka bifall till de av Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden. Utskottet avstyrker således motionen II: 878, såvitt densamma avser ändrade grunder för omorganisationen.

Av vad utskottet i det föregående anfört följer vidare att de i motionerna I: 747 och II: 879 samt I: 749 och II: 876 framställda utredningsyrkandena icke bör föranleda någon åtgärd.

Med hänsyn till vikten av att lantbruksnämndernas verksamhet får en stark anknytning till lokala och regionala intressen förordar utskottet i anledning av yrkanden i motionerna I: 748 och II: 880 samt II: 878 att — i jämförelse med vad som föreslagits i propositionen — lantbruksnämnden utökas med två av landstinget utsedda ledamöter och att strukturdelegationen utökas med en lekmannaledamot. Detta innebär att antalet ledamöter i nämnden

och dess strukturdelegation kommer att bli nio resp. sex. Det sagda innebär vidare att lekmannainflytandet i beslutsinstanserna breddas, vilket möjliggör en mer allsidig representation för olika berörda intressen.

I motionerna I: 750 och II: 877 hemställs att riksdagen måtte besluta, att de från staten skilda hushållningssällskapen inom ramen för gällande generella regler för föreningar berättigas att själva handha sina angelägenheter samt att sällskapen tillförsäkras rätten att fritt disponera de tillgångar de förfogar över, när statsbidrag till deras verksamhet upphör att utgå. I anledning av dessa yrkanden och vissa motionsvis framförda uttalanden rörande personalen vid hushållningssällskapen samt om sällskapens framtida uppgifter får utskottet anföra följande.

Utskottet finner det självklart att vid den förestående omorganisationen Kungl. Maj:t kommer att beakta de anställdas berättigade intressen. Vidare får utskottet erinra om att hushållningssällskapen enligt propositionen även i fortsättningen kommer att ha viktiga funktioner. I den mån sällskapen åtar sig statliga uppgifter bör givetvis frågan om statligt vederlag härför prövas i sådant sammanhang. Utskottet förutsätter att den utredning, som skall utforma förslag till lantruktionsnämndernas närmare organisation, även kommer att klarlägga hushållningssällskapens framtida uppgifter.

Enligt departementschefen kan sällskapen självfallet behålla och disponera de tillgångar som inte överförs till staten i samband med att verksamhet övertas. Fond- och donationsmedel utgör exempel på sådana tillgångar, som sålunda kvarstannar hos sällskapen. Såsom framgår av propositionen kommer överväganden i ämnet att ske först sedan förenämnda organisationsutredning haft överläggningar med sällskapen i denna fråga. Utskottet, som inte har något att erinra mot denna uppläggning, utgår från att därvid bör kunna uppnås resultat som på ett tillfredsställande sätt tillgodoser såväl statens som hushållningssällskapens intressen.

I de vid riksdagens början väckta motionerna I: 334 och II: 404 har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en snabb utredning om hemkonsulenternas framtida verksamhet samt deras centrala och regionala anknytning. I utlåtanden över motionerna har flertalet remissinstanser, bl. a. statens institut för konsumentfrågor och statens konsumentråd, förordat att en sådan utredning kommer till stånd. Även utskottet vill vitsorda behovet av en utredning om hemkonsulentverksamhetens inriktning och organisation. Med hänsyn till vad departementschefen uttalat i frågan torde få förutsättas att syftet med motionerna kommer att tillgodoses utan särskild åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet hemställer,

att riksdagen må

a) avslå motionerna I: 747 och II: 879, I: 749 och II: 876 samt II: 878, samtliga motioner såvitt däri yrkats avslag på förevarande proposition, ävensom motionen I: 746,

b) lämna utan åtgärd motionerna I: 747 och II: 879 samt I: 749 och II: 876, samtliga motioner såvitt däri yrkats vissa utredningar,

c) lämna utan bifall motionen II: 878, såvitt avser grunderna för omorganisationen,

d) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 748 och II: 880, I: 750 och II: 877 samt II: 878, sistnämnda motion såvitt avser lantbruksnämndens sammansättning, godkänna de i det föregående angivna grunderna för omorganisation av de statliga och statsunderstödda rationaliseringsorganen på jordbrukets och trädgårdsnäringens områden,

e) anse motionerna I: 334 och II: 404 besvarade med vad utskottet i det föregående anfört.

Stockholm den 11 maj 1965

På jordbruksutskottets vägnar:

HJALMAR NILSSON

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Hjalmar Nilsson, Lage Svedberg, Nils Hansson, Mossberger, Hedström, Magnusson, Gunnar Pettersson, Isaacson, Harald Pettersson och fru Hultell;

från andra kammaren: herr Lindström, fru Lindskog, herrar Antby, Arweson, Eliasson i Moholm, Nilsson i Lönsboda, Jonasson, Trana, Johansson i Simrishamn och Persson i Heden.

Särskilt yttrande

av herrar *Harald Pettersson, Jonasson* och *Persson* i Heden, vilka anfört:
 »Sambandet mellan jord- och skogsbruk är enligt vår mening av grundläggande betydelse för näringens effektivitet. Med hänsyn härtill bör rationaliseringsorganen vara gemensamma för jordbruk och skogsbruk. Härav följer att frågan om skogsstyrelsens och skogsvårdsstyrelsernas inlemmande i ett gemensamt rationaliseringsorgan redan nu borde ha lösts.»